

Tasavvufî literatürde muhabbet, insan gönlünün zevk aldığı şeye meyletmesi, kulun kalbinin tabii bir şekilde Allah'a ve O'na ait şeye meyletmesi¹ ve yönelmesidir². Muhabbet, gerek sûfilerin gerekse âşıkların üzerinde önemle durdukları kavramlardan biridir. Çünkü yaratılışın temelinde muhabbet vardır. İnsanın iyi hal üzere yaşaması da muhabbetli yaşamasına bağlıdır. Sevgiyi heva, vedd, hubb ve ışk diye dört kısma ayıran İbni Arabî muhabbetin kökü olan hubb için şu açıklamaları yapmaktadır. Hubb, sevenin, sevgisini öteki bütün yollardan arındırıp kurtarıp ve sadece Allah Yolu'na bağlamasıdır. İşte seven, bu arınmayı gerçekleştirdiği, yani çeşitli yollarla Allah'a koşulan ortakların neden olduğu kararmalardan sevgisini kurtardığı vakit, bu sevgi halis olduğundan ve arınmışlığından dolayı "hubb" diye adlandırılır ve muhabbet hâsıl olmuş olur.³

Âşık Seyrani muhabbeti bir insanın bir başka insanı sevmesi olarak tarif etmektedir:

Muhabbeti bil ne iştir

Bir can bir canı seviştir

Arş-u kürsüden geniştir

Ülfet elinin âyesi

Âlimlere göre muhabbet, iradeden ibarettir. Sûfilerin muhabbetten kastettikleri ise irade değildir. Hiç şüphesiz kulun iradesinin kadim (ezelî) olan Yüce Allah'a bağlanması mümkün değildir. Ancak buradaki iradeye, Allah'a yaklaşmak ve O'nu yüceltmek manasının verilmesi mümkündür. Muhabbet içinde su bulunan kap manasındaki "el-hub" kelimesinden gelmektedir. Kap, içinde olanı tutar ve bir kap dolu olduğu şeyden başkasını içine almaz. Aynı şekilde kalp de sevgi ile dolu olunca, sevdiğinden başkasını içine almaz⁴.

Sehl b. Abdullah et-Tusterî muhabbet hakkında demiştir ki; "Muhabbet sürekli taate sarılmak ve O'na muhalefet eden her şeyden kaçmaktır". Muhabbet sadece Hakk'ı bilmek ve birlemek değildir. Aynı zamanda muhabbet Hakk'ı sevmek ve O'nun istediği bir kul olmaktır. Cüneyd-i Bağdadi'ye muhabbetin ne olduğu sorulunca, "Muhabbet sevenin kötü sıfatlarının gidip, onların yerine sevgilinin güzel sıfatlarının gelmesidir" diye cevap vermiştir.⁵ Bu cevap bize sufilerin muhabbete bakışını göstermektedir.

Erzurumlu Emrah da Cüneyd-i Bağdadi'ye benzer bir şekilde, "eğer kalbinde muhabbet olmasını istiyorsan nefsin zincire vur, kötü sıfatlardan kendinî kurtar" diyerek muhabbetin nefsi tezkiye edici yönüne dikkat çekmektedir. Eğer kişi bu yola girerse muhabbetin nasıl ince bir yol olduğunu görecektir. Çünkü bu yol kişiyi ilahî aşka götürecektir:

Olmak istiyorsan muhabbet pezir

Zincir-i hevâya gel olma esir
Sende âşık olup var şu bezme gir
Bak gör ki neler var inceden ince
(Erzurumlu Emrah)

Muhabbet ilahî aşka giden yolda bir geçit özelliği taşımaktadır. Muhabbet haddi aştığı zaman aşk adını alır. Seyr ü sülûke giren salik Hakk'ı bilir, tanır, sever ve O'nun istediği gibi olmaya başlar. Bu noktada salik bir basamak daha çıkar ve ilahî aşkı yaşamaya başlar. Öyleyse muhabbet, hakikatin kapısı durumunda olan ilahî aşkın kapısını açan anahtar gibidir⁶. Bu anahtarı kullanmayan hakikatin kapısını aralayamaz. Seyranî tam bu duruma dikkat çeker ve ilahî aşka geçişin son noktası için şöyle der:

Hakikat kapısın muhabbet açar
Muhabbetten de kaçan Hak'tan da kaçar

Seyranî duyupta muhabbet sesin
Hakikatten almış kendi hissesin
Münkir olan Hakk'a ne derse desin
Hak'ta haklık aklık emri muhabbet
(Seyranî)

Muhabbet, mahbubun likasına ve didarına iştîyak duyulması zamanındaki kalbin galeyanı ve coşmasıdır. Devamlı surette dostun gönlü, dostunu görmenin iştîyaki içinde muzdarip ve kararsızdır. Bedenler ruhlara iştîyak ve özlem duydukları gibi, âşıkların gönülleri de maşukların likasına ve dîdârına iştîyak ve özlem duyarlar. Beden ruh sayesinde ayakta durduğu gibi kalp de muhabbet sayesinde kaimdir. Muhabbetin kıyamı ise mahbubu görmek ve ona vasil olmakla olur⁷.

Mutasavvıflarca meşhur olan “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim, mahlukatı yarattım⁸” hadîsinin delaletine göre, muhabbet başlangıçta Hak'tan zuhur etmiş ve bütün âlemin yaratılmasına sebep olmuştur. Nitekim “Allah onları, onlar da Allah'ı severler⁹.” âyetinde de muhabbetin önce Hak'tan zuhur ettiği teyit edilmektedir¹⁰. Âlemin yaratılışının sebebi olan muhabbet, “kenzi mahfi” hadîsindeki muhabbettir ve âşıklarımız da sûfiler gibi aşkın temelini “muhabbet” olarak görürler. Söz konusu hadise atıfta bulunan Seyranî'nin ifadelerine bakılırsa, bilinmek için mahlûkatı yaratan Hak, varlığını yine mahlûkat içerisinde gizlemiştir. Bu durum aynı zamanda Yaratıcı ile yaratılan arasındaki muhabbetin bir ifadesidir:

Lafz-ı mahlûkatta olmuş müstetir Hak varlığı
Kenz-i mahfi-i vücutta o yapan bazarlığı

Âlemin bünyadına atmış meramınca temel
Mümkün olmaz Halık'a mahlûkunun mimarlığı
(Seyranî)

Erzurumlu Emrah âlemler yaratılmadan evvel “bezm-i elest” diye tabir edilen Allah ile ruhlara arasındaki konuşmadan itibaren O'nun varlığını ve birliğini kabul ettiğini ve insanlar daha yaratılmadan aşk ile kemale erdiğini söyleyerek muhabbetin o vakit başladığını dile getirmektedir:

Özümden olmuşsum vâkıf-ı esrâr
İrşâd ile irfân olamadan evvel
Hakk'ın birliğini etmişim ikrâr
Zemin ve âsumân olmadan evvel
Hakikat yoluna olmuşum vâsıl
Yok idi arada bir nesne hâil
Aşk ile olmuşuz insan-ı kâmil
Mecmua-yı insan olmadan evvel

Son olarak ifade etmemiz gereken bir şey de şudur ki İslam kültüründe muhabbetin kaynağı fahri kâinat efendimiz Muhammed Mustafa(sav)'dir. “Muhammed'den muhabbet oldu hâsıl/Muhammedsiz muhabbetten ne hâsıl” beytinde ifade edilen ve varlık âleminin yaratılışına vesile olan şey bu muhabbettir. Muhammed ile hasıl olan muhabbet Erzurumlu Emrah'ın dilinde “nûr” olarak ifade bulmaktadır. Âlem o nûrun nûrundan peyda olmuştur:

Nar-ı ilahîdir o nûr-u hakikat
O nûrdan hakikat nûr olur peyda
Nûrun ala nûrdur o nûrun nûru
O nûrun nûrundan nûr olur peyda

-
- 1 H.Kamil Yılmaz, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2002, s.208.
  - 2 Kelabazî, Doğu Devrinde Tasavvuf, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 1979, s.161.
  - 3 İbni Arabî, İlahi Aşk, Sekizinci Baskı, İnsan Yay., İstanbul 2003, s. 77.

4 Abdulkerim Kuşeyrî, Kuşeyri Risalesi, Haz: Dilaver Selvi, Semerkand Yay., İstanbul 2005, s.589–591.

5 Kuşeyri, a.g.e., s.591.

6 Mustafa Kara, Tasavvuf ve Tarîkatlar Tarihi, 6. Baskı, Dergah Yay., İstanbul 2003, s.86.

7 Hucvirî, Keşfu'l-Mahcûp, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergah Yay., İstanbul 1996, s.444.

8 Keşfu'l-Hafa, II, 132(2016)

9 El-Maide, 5/54.

10 Yılmaz, a.g.e., s.207.